

УДК 343.211.4 (043.2)

Волобуєв М.А., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Донецький юридичний
інститут МВС України, м. Маріуполь, Україна
Науковий керівник: Данилевський А.О., к.ю.н., доцент

ГЕНДЕРНА АСИМЕТРІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Гендерна нерівність – характеристика соціального устрою, згідно з якою різні соціальні групи, в даному випадку – чоловіки і жінки, мають стійкими відмінностями і що впливають із них нерівними можливостями в суспільстві. Особливої гостроти гендерна нерівність набуває у сфері кримінального законодавства, оскільки воно захищає найбільш важливі суспільні цінності і від його норм залежать подальші долі людей.

Окремі питання гендерної рівності у кримінальному законодавстві розглядаються у роботах Н. Аніщук, В. Бадири, Т. Головка, О. Костенка, Т. Краснопольської, О. Лисенко, В. Меркулової, Є. Назимка, С. Полубинської, О. Сергєєвої, О. Уварової, Т. Фулей, О. Харитонової та інших. Проте постійний розвиток кримінального законодавства та суспільних відносин, прагнення до виконання Україною зобов'язань перед міжнародною спільнотою, інтеграції до правового поля Європейського Союзу обумовлюють необхідність подальших досліджень у цій сфері.

Метою роботи є аналіз проявів гендерної асиметрії у кримінальному законодавстві України та визначення можливих шляхів її виправлення.

Гендерну асиметрію у кримінальному законодавстві України можна визначити наступним чином: пов'язане з ознаками статі, неоднакове регулювання нормами кримінального законодавства України суспільних відносин, які виникають у зв'язку з вчиненням суспільно небезпечного діяння.

Гендерну асиметрію у кримінальному законодавстві можна класифікувати наступним чином:

I. За сферою регулювання:

1) загальна (знаходить своє відображення у нормах Загальної частини КК України, стосується загальних питань кримінального законодавства);

2) спеціальна (знаходить своє відображення у нормах Особливої частини КК України, стосується конкретних кримінальних правопорушень).

II. За належністю до різних інститутів кримінального права:

- 1) яка стосується кримінальних правопорушень;
- 2) яка стосується заходів кримінально-правового характеру (впливу);
- 3) яка стосується інших інститутів кримінального законодавства [1, с. 69-70].

Аналіз історичних засад розвитку кримінального законодавства України показує, що гендерна асиметрія завжди була йому притаманна. Початки гендерної нерівності простежуються з тих давніх часів, коли з'явилась нерівність статей. Це пов'язано з устроєм суспільства як наслідком певного історичного, політичного, правового та соціального розвитку [2, с. 241]. Змінювалися лише підходи до визначення кола суспільно-небезпечних діянь, які були пов'язані з гендерними ознаками, та суворості покарань, які застосовувалися до осіб різної статі.

Кримінальне законодавство України тяжіє до використання гендерно нейтральної термінології та однакового регулювання питань кримінальної відповідальності осіб різної статі. Разом із тим, законодавець не завжди дотримується принципу єдності термінології і в певних випадках використовує поняття, які мають гендерне забарвлення, такі випадки ми можемо наглядно продемонструвати у Загальній частині КК України, де склався певний дисбаланс: законодавець не визначає жодних особливостей у правовому становищі чоловіків, натомість жінки отримують певні привілеї: до них у певних випадках не застосовуються деякі види покарань, вони можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності та покарання на підставах, які недоступні для чоловіків. Якщо ми поглянемо з іншого боку, на Особливу частину – проявами гендерної асиметрії є визнання в окремих статтях вчинення кримінального правопорушення відносно жінки, яка знаходилася у стані вагітності, кваліфікуючою ознакою та встановлення окремої відповідальності за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини.

Треба зосередити увагу на тому, що гендерна асиметрія у кримінальному законодавстві України є історично, культурно та соціально обумовленим явищем, яке потребує виправлення тільки у випадку набуття ним ознак гендерної дискримінації.

Для вирішення питання про доцільність існування гендерної асиметрії у кримінальному законодавстві України доцільно використовувати так званий «тест на дискримінацію», розроблений міжнародними судовими інституціями.

Він складається з таких питань:

- чи мала місце різниця у поводженні / ставленні?
- чи зазнала б особа більш сприятливого ставлення, якби вона була іншої статі?
- чи мала різниця у поводженні об'єктивне та розумне обґрунтування?

- чи переслідує різниця у поводженні правомірну (легітимну) мету?
- чи є заходи, які використовуються, пропорційними досягненню цієї правомірної мети? [3, с. 104].

Тільки у випадку негативної відповіді на усі зазначені питання ми можемо однозначно констатувати наявність гендерної дискримінації, а отже проблеми, яку необхідно вирішувати шляхом внесення змін до чинного кримінального законодавства.

Для вирішення проблеми гендерної асиметрії у кримінальному законодавстві пропонується внести наступні зміни.

Замість понять «чоловік» та «жінка» у кримінальному законодавстві України пропонується використовувати гендерно нейтральне словосполучення «особа».

Наявність у жінки малолітньої дитини або перебування нею у відпустці по догляду за дитиною як підстава для застосування кримінально-правових інститутів має гендерно дискримінаційний характер, тому пропонується поширити ці підстави і на чоловіків, замінивши слово «жінка» на «особа» у відповідних відмінках та числі, а «перебувають у відпустці по догляду за дитиною» у статті 57 КК України замінити на «мають дітей у віці до 7 років».

Також, пропонується ст. 117 КК України викласти у наступній редакції:

«Стаття 117. Умисне вбивство новонародженої дитини

Умисне вбивство особою, яка знаходилася у особливому психоемоційному стані, обумовленому пологами, своєї новонародженої дитини – карається» [4].

Література

1. Волобуєв М. Поняття та види гендерної асиметрії у кримінальному законодавстві України. *Актуальні питання досудового розслідування*: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 16 жовт. 2020 р.). Ред. кол.: А.О. Шапарь, Т.О. Лоскутов, А.О. Данилевський. Кривий Ріг: Поліграфічна компанія «Геліос-Принт», 2021. С. 69-72.

2. Аніщук Н.В. Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз: дис. ... д-ра юрид. наук. 12.00.01. Одеса, 2008. 398 с.

3. Уварова О.О. Права жінок та гендерна рівність: навч. посіб. К., 2018. 204 с.

4. Данилевський А.О., Волобуєв М.А. Шляхи подолання проблем гендерної асиметрії у кримінальному законодавстві України. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: тези IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 26 лют. 2021 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2021. С. 72-75.